

OLÁH NIKOLETTA

Esélyegyenlő(tlen)ség a mai Magyarországon

(Kósáné Kovács Magda és Pető Andrea szerk.: Mérleg.
Hátrányos helyzetű csoportok Magyarországon 2007-ben,
Napvilág Kiadó Bp. 2007)

Üdítőként hat a kiadvány az esélyegyenlőség tárgykörében már megjelent írások között, hiszen a szerzők egyrészt – mint ahogyan erről a kötetben többször említést is tesznek – nem tudományos értekezést szerettek volna készíteni, hanem olyan művet, amely minden olvasó, a döntéshozók és a civilek számára is közérthető módon vázolja a társadalomban kirekesztetten élő, hátrányokkal küzdő csoportok helyzetét. Másfelől egy olyan megközelítésmódot választottak, amely például a hajléktalanságot, a romasorsot, vagy a kistelepeken élő szegénységét közelebb hozza az olvasóhoz, az egyes fejezetek végén megtalálható hétköznapi példákon keresztül. Ezáltal a mindennapi létfenntartási gondokkal, kirekesztettség elleni küzdelemmel élő helyzetén keresztül engedi láttatni a társadalmi egyenlőtlenségeket Magyarországon, 2007-ben.

A bevezető szakaszban a szociálpolitika és esélyegyenlőség, egyenlőtlenség különböző megjelenési formáit, a jogi hátteret, az európai szintű megközelítést foglalják össze a témával régóta foglalkozó szakemberek. A 2007-es évben még fontosabbá válik az a munka, amelyet eddig a szakemberek, valamint a civilek végeztek a kirekesztés, a többszörös megkülönböztetés ellen, hiszen ez az év az Esélyegyenlőség Európai Éve. Erre is felhívja a figyelmet Kósáné Kovács Magda, a kötet egyik szerkesztője, hangsúlyozva, hogy a társadalmi ranglétrán alul elhelyezkedő, többszörös hátránnyal küzdők esélyeinek növelése csak közös társadalmi akarattal és politikai tettekkel érhető el. Széles rálátással szemlélhetjük az európai és magyar jogban megjelenő szabályozásokat Kardos Dávid összefoglalójában, amely a bonyolult jogi nyelvet mellőzve közérthetővé teszi az esélyegyenlőséggel foglalkozó jogszabályokat és – ritkán hangoztatott – pozitív példákkal szolgál. A kötet mintegy megalapozásaként Kósa Eszter vezeti fel a különböző kirekesztett csoportok hazai helyzetképét. A későbbi írásokban megjelenő, a több szempontból (jövedelem, iskolázottság, foglalkoztatás) hátrányokkal küzdők helyzetét érdekes adatokkal alátámasztva vázolja. Így tudhatjuk meg például, hogy Magyarországon „25 ezer gyerek a legalapvetőbb szükségleteiben szenved hiányt”, vagy hogy a roma nők foglalkoztatása siralmas képet mutat, hiszen 2003-ban „mindössze 10 százaléka volt rendszeresen, heti 40 órában foglalkoztatott” a 15–74 éves korosztály közül. (Megjegyzem, sajnos a 2007-es adatok sem bízathatnak minket javuló tendenciával.) Árnyalt képet kaphatunk a nők társadalmi helyzetéről, a fogyatékossgal élő munkaerő-piaci és oktatási hátrányairól, illetve a hátrányos helyzetű településen élő esélytelen-ségéről és a hazai bevándorláspolitikai sajátosságairól.

Mivel hét társadalmi csoport esélyegyenlőtlenségének bemutatását céloz-

KÖNYVEKRŐL, FOLYÓIRATOKRÓL

ták meg a szerzők, ezért hét fejezetre osztják a különböző témák mentén a mondanivalót. A témákat a szakmában jártas gyakorlati szakemberek dolgozták fel, saját élethelyzetük és tapasztalataik alapján. Külön kiemelendő, hogy a tanulmányok írói saját maguk érzékelték a kirekesztés különböző formáit, és ezekről beszámolnak írásaikban. A szerzők között vannak olyanok, akik a kirekesztett csoportokhoz tartozva élték át a romákkal kapcsolatos megkülönböztetéseket, vagy a zsidó női lét hátrányait. Mindezek sokszorosan hozzájárulnak a kötet értékéhez.

Mózer Péter cikkében bepillanthatást nyerhetünk egy zárt közösség mindennapjaiba, az ott élők lehetőségeit, vagy éppen az élethelyzetükből fakadó gátakat ismerhetjük meg. A szerző a bemutatott intézetben kezdte pályafutását, s ez a későbbiek során meghatározta szakmai irányultságát is. Segítségével tisztábban láthatjuk, hogy milyen „társadalmi kihívásokkal” küzdött és küzd hazánk a rendszerváltás előtt és azt követően, valamint, hogy hogyan jelentek meg ezek a változások a rákospalotai Leánynevelő Intézetben lakók hétköznapi életében. Megtudhatjuk, hogy voltak-e, vannak-e esélyeik a társadalmunkban az intézetből kikerülő lányoknak, és hogy képes-e a társadalom befogadni őket. A szerző szerint „ebben a világban »csak« látogatók lehetünk”, ezt a látogatást tehetjük meg a Váradiné Horváth Melindával készült interjúja során.

Három gyermek esélyét mutatja be Németh László, aki korábbi ifjúsági szociális munkája során három különböző társadalmi státusból érkező gyermekkel dolgozott. A gyerekek életésélyeit ismerhetjük meg a magyarországi viszonyok között. Hétköznapi életükön keresztül megvilágítja a szerző, hogy milyen különbségek, egyenlőtlenségek érhetők tetten a tanulás, a szabadidő, az egészség, a jövőkép területén. Szól arról is, hogy társadalmi rendszerünk hogyan termeli újra ezeket a különbségeket, és mi segítené elő a különböző területeken az egyenlőséget. Az interjú egy olyan fiúval készült, aki a társadalom határmezsgyéjén helyezkedik el. Édesanyja egyedül neveli, édesapját nem ismeri, szakmunkásképző iskolába jár és egyedüli gyermek, mindezek kockázati tényezők lehetnek, amelyek könnyen taszíthatják az esélytelenségbe.

Ha a kirekesztett csoportok helyzetéről beszélünk, megkerülhetetlen témát jelent a magyar cigányság, a cigány gyermekek oktatási szegregációja. A társadalom peremén elhelyezkedő cigányság rendszerváltást követő helyzete sajátos, hiszen a többségtől tartósan leszakadva mélyszegénységbe csúszott. A foglalkoztatás, az oktatás, az egészségügy szempontjából a cigányság marginális helyzetbe került, amihez területi hátrány is társul. Mindezek bemutatására vállalkozott Daróczy Gábor, a különbségeket generáló magyar iskolarendszerben tanuló roma gyerekek helyzetének ismertetése során. Válaszokat kaphatunk arra, hogy miért indul még hátrányosabb helyzetből a kislaluban élő alacsony iskolai végzettségű szülőktől származó cigány gyermek. Az esettanulmány során a kirekesztő jászladányi alapítványi iskola kialakulását és működésének következményeit írja le, amely különböző folyamatokat indított el remélhetőleg a szegregáció elleni harc sikerességét segítve. A cigány kisebbségi képviselő Danyi Károly és a szegregáló iskolában tanuló jászladányi cigánygyerekek életének megismerése által világossá válhat, hogy mit jelent a romasors.

Kósáné Kovács Magda mellett a kötet szerkesztője Pető Andrea is, aki a kirekesztett csoportok közül a nők hátrányával foglalkozik. Az írás által érzékelhető a többszörös identitással járó nehézségek, amelyek megjelennek

a zsidó nők küzdelmében, a nőkről szóló, de nemcsak nőket érdeklő esteket, filmklubot is működtető Esztertáska műhely létrehozása során.

Ahogy a cigányság, úgy a fogyatékossgal élők is tartósan a kirekesztettek közé szorulva küzdenek mindennapjaik során a befogadásért. Könczei György segítségével a fogyatékossgal élők jogainak útját járhatjuk végig a kilencvenes évek végétől egészen napjainkig. Megismerhetjük az Európai Unió szempontrendszerét a fogyatékossgal élők esélyeiről, az akadálymentesítésről. A magyar jogi szabályozás viszontagságáról, a magyarországi fogyatékossgal élők mindennapi erőfeszítéseiről alkothatunk képet. A szerző a közösségi szolidaritás kiharcolása mellett teszi le a voksot, és javaslatot fogalmaz meg ennek elérése érdekében. Az interjú során egy fogyatékossgal élő gyermek édesanyjának nehézségei révén pillanthatunk bele a hátrányok csökkentéséért küzdő szakemberek tevékenységibe.

A tartósan leszakadó kistelepülések helyzetéről ír Herpainé Márkus Ágnes A Zala KArján című fejezetben. A kilencvenes évek közepére a „végeken” felhalmozódott hátrányok mérséklésére és a tehetetlen, reményvesztett kis falusi közösségek életre keltésének céljából létrejött társulás hatásait, elért eredményeit követhetjük végig. A szerző gyakornoki éveit töltötte a zalai térségben, ahol egy szakemberekből, polgármesterekből, önkéntesekből álló csoport újító jellegű fejlesztéseket hozott létre és működtetett. Válaszokat kaphatnak az olvasók és a döntéshozók is azokra a megválaszolatlan kérdésekre, amelyek valószínűleg bennük is megértek már, hogy ti. hogyan lehet a tartósan leszakadó falvak közösségeinek építése az összetartozás érzés erejének hasznosításával, a falvak jövőjének biztosításával, a szociálpolitika eszközeinek segítségével tartós fejlődést elérni. Az interjú alanya a térségben elhelyezkedő egyik falu, Óhíd polgármestere.

Sík Endre közvetítésével a magyar menekültügy történetébe kapcsolódhatunk be. Figyelemmel kísérhetjük a semmiből megteremtődő intézményrendszert, a Menedék Egyesület létrejöttét, fejlődését, a projektek forrásaiból adódó bizonytalanságok akadályait. A magyarországi menekültek, ideiglenesen hazánkban munkát keresők és átutazók helyzete révén tapasztalhatjuk a hivatali bürokrácia visszahúzó erejét. A társadalom befogadóképességének szükségességét, a menekültek helyzetét és létét, valamint a Magyarországra menekültekkel végzett munkát egyaránt a Menedék Egyesület munkatársa által ismerhetjük meg, aki maga is migráns volt.

A kötet a külső szemlélő számára a kirekesztettséggel érintett csoportokat és az esélyegyenlőségért síkraszálló szakemberek tevékenységét egyaránt bemutatja. A fejezetek szerzői a példák révén a valóságos helyzetek átélését segítik elő, s mindezt teszik azért, hogy az Esélyegyenlőség Európai Évében a mondanivalójuk mellett tettekkel is alátámaszthatóvá váljon az esélyegyenlőségre való törekvés. A szerzők írásai kapaszkodót adhatnak az olvasók számára. A borítón Ámos Imre képe sötét jövőt érzékeltet, ám az írások azt sugallják, hogy a mérlegen az emberi méltóság és egyenlőség súlyosabbnak bizonyulhat.